

hez kötött szeretet szenvedést fakaszt minden irányban. A Havannai emberünk című regényében azt ajánltatja egyik szereplőjével: „Ne személyiségeket szeressen. Az emberek meghalnak, vagy elhagynak bennünket; az életet szeresse.” Persze az élet is elhagy vagy mi fogunk ki belőle. S a merő létezés nem lehet nem szenvedve és nem szenvedtetve tartósan szeretni. Egy hívőnek vagy egy tudatosnak, egy katolikusnak és egy pszichológusnak csak percekre talán. Benne forr Graham Greene egész életművében az azutáni, az emberi oknál magasabb létezés ki nem mondott reménye. (Ha néha csak katolikus szemléletű vetítéssel: negatívan is, pozitívan is).

Az Isten nem bíró, azért könyörületes, mondatja Jamesszel. A két nem közül mindig a bizonyosan halandót szülő asszony a — könyörtelenebb. Az öregek az aggodás neurózisával kímélik meg magukat a szenvedéstől. Gyermekek azzal, hogy nem hiszi el: a neki kijáró boldogságért szenvedni kell. Igazán a középkorú ember szenved.

Jegyzetgem magamnak, mintha könyveiben húznám alá a sorokat:

— Probléma számunkra a szenvedés. De nem az asszonynak, aki szenvedéssel szüli meg gyermekét. A halál a mi gyermekünk; szenvedésen kell átátesnünk, hogy halálunkat megszülhessük. Gyötrelmedben együtt sírok veled. De Rose, már szabad; ő most szülte meg gyermekét.

— Úgy beszél atyám, mintha élne még! Ó hogysisne, hiszen a maga egyháza azt tanítja, hogy mostan él csak igazán és kárhozott, elkárhozott a maga egyháza szerint, a feleségemtől elszedett gyilkos pilulák miatt.

— Nem vagyunk mi olyan ostobák, mint ön hiszi, barátom. Senki sem állítja, hogy éppen mi tudhatnánk: mi volt a lány utolsó gondolata. Csak Isten volt vele a végén. S ha Isten létezik, csakis a megosztottság nélküli, őt is szerető, teljes Szerelem lehet.

Most látom, így kiemelve, funkció nélküli szép szavaknak is hathatnak ezek a kikapott és hevenyészve lefordított szavak. De Graham Greene művében ütközést szító, építő funkciójuk van. Párbeszédei, noha olyként intellektuálisak, mint talán Huxley-é, egyben cselekvő magatartást is hordoznak, egészen a viselkedéssel jellemző, nálunk leginkább Hemingway révén ismert behaviorizmusig. Ez a sajátos, greenei leegyszerűsödött stílárís összetettséggel leginkább legutóbbi szatirikus műveiből tűnik ki.

Mennyire szeretnék azért most lenni huszonöt-harminc éves, hogy valamiként elolvashassam azokat a félbe-szerbe hagyott, félredobott írásait, amikből megtanulhatnám, hogyan kellene saját, ki nem adott kísérleteken át nevelődni íróvá. De hát azt már lekéstem, hogy ilyen módszerrel, ilyen lehetőségekkel. Tudomásul kell venni. Azt is Graham Greene írta, hogy: a tények tudomásul nem vétele idővesztegetés.

„Semmivé akarod-e tenni az én igazságomat? És kárhoztatsz-e engem, hogy neked legyen igazad?” (Jób, 40. 3.)

Az ember csak akkor tudja felismeri Istent az ő műveiben, ha már szereti őt.

Aki szereti Istent, szereti a művét is, és aki szereti Isten művét, az részben meg is érti, mindenesetre jobban, mint bárki más, egyébként pedig bizik: „Légy nyugodt, megmutatom neked, hogy minden jól van.”

P. Sertillanges gondolataiból.